

Pojęcia kluczowe:

prawo do życia, zakaz tortur, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, zakaz karania bez podstawy prawnej, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność wypowiedzi, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, prawo do nauki, zakaz dyskryminacji

Najnowsze orzecznictwo

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (lipiec–wrzesień 2023 r.)

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych wyroków i decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w okresie od lipca do września 2023 r., dotyczących: prawa do życia, zakazu tortur, prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawa do rzetelnego procesu sądowego, zakazu karania bez podstawy prawnej, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolności wypowiedzi, wolności zgromadzania się i stowarzyszania się, prawa do nauki, zakazu dyskryminacji.

PRAWO DO ŻYCIA (ART. 2)

W przypadku braku rzeczywistych i poważnych wysiłków śledczych dla ustalenia autora zamysłu zbrodni – a więc osoby lub osób, które zleciły zabójstwo, śledztwo w sprawie zabójstwa na zlecenie nie może być uznane za odpowiednie ze względu na obowiązek odpowiedniej staranności dorozumiany w części proceduralnej art. 2. Postępowanie prowadzone przez władze krajowe w sprawie zabójstwa na zlecenie nie może ograniczać się do ustalenia bezpośredniego egzekutora zbrodni.

Wyrok Nemtsova v. Rosja, 11.07.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 43146/15, § 112 – dot. braku skutecznego śledztwa w sprawie zabójstwa polityka.

Obowiązek pozytywny państwa rodzi się w razie ustalenia, że władze wiedziały lub powinny były wiedzieć w odpowiednim momencie o rzeczywistym i bezpośrednim ryzyku dla życia określonej osoby ze strony osoby trzeciej albo jej samej oraz że nie podjęły one działań w zakresie swoich uprawnień, których przy właściwej ocenie można było od nich oczekiwać dla uniknięcia tego ryzyka. W pewnych przypadkach jednak, takich jak zatrzymanie na posterunku policji, nawet jeśli nie zostało ustalone, że władze wiedziały lub powinny były wiedzieć o takim ryzyku, muszą istnieć pewne podstawowe zabezpieczenia, których użycia przez policjantów należy zawsze oczekiwać dla zminimalizowania wszelkiego potencjalnego ryzyka dla zdrowia i dobra osoby zatrzymanej.

Wyrok Ainin i inni v. Włochy, 14.09.2023 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 2264/12, § 55 – dot. śmierci krewnego skarżącego na skutek ostrego zatrucia kokainą w okresie pobytu w areszcie policyjnym po zatrzymaniu z podejrzeniem przestępstw związanych z handlem narkotykami.

ZAKAZ TORTUR (ART. 3)

Pluralizm polityczny, który pociąga za sobą pokojowe współistnienie rozmaitych opinii politycznych i ruchów, ma szczególne znaczenie dla istnienia społeczeństwa demokratycznego rządzącego się prawem, a akty przemocy popełniane przez funkcjonariuszy państwa mające służyć tłumieniu, eliminowaniu lub zniechęcaniu do sprzeciwu politycznego lub ukaraniu tych, którzy posiadają lub wyrażają odmienne opinie polityczne, stanowią szczególne zagrożenie dla ideałów i wartości takiego społeczeństwa. Obowiązek władz zbadania możliwego związku między postawami politycznymi ofiary i aktem przemocy należy do ich obowiązków proceduralnych wynikających z art. 3 Konwencji.

Wyrok Verzilov i inni v. Rosja, 29.08.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 25276/15, § 78 – dot. ataku Kozaków na członków feministycznego zespołu punkowego Pussy Riot w trakcie jego występu podczas Igrzysk Olimpijskich w Soczi w 2014 r.

Państwo jest odpowiedzialne na podstawie Konwencji za naruszenia praw człowieka popełnione przez jego funkcjonariuszy przy wykonywaniu swoich obowiązków. Przy ocenie, czy państwo może być uznane za odpowiedzialne za niezgodne z prawem działania jego funkcjonariuszy poza granicami ich obowiązków urzędowych, Trybunał musi wziąć pod uwagę całość okoliczności i rozważyć naturę i okoliczności zachowania wchodzącego w grę. Kwestia, czy dana osoba jest funkcjonariuszem państwa dla celów Konwencji, wymaga oceny na podstawie wielu czynników, z których żaden pojedynczo o tym nie rozstrzyga. Kluczowe kryteria stosowane przy ustalaniu, czy państwo jest odpowiedzialne za działania danej osoby, są następujące: sposób powołania, nadzór i odpowiedzialność, cele działania, uprawnienia i funkcje osoby wchodzącej w grę.

Wyrok Verzilov i inni v. Rosja, 29.08.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 25276/15, § 84.

Obowiązki proceduralne państwa na podstawie art. 3 Konwencji w przypadku gwałtownych incydentów wywołanych przez domniemane postawy dyskryminacyjne wymagają, aby przy prowadzeniu śledztwa w takich sprawach władze państwowe miały dodatkowy obowiązek podejmowania wszystkich rozsądnych kroków w celu ujawnienia jakiegokolwiek motywu opartego na uprzedzeniach, ponieważ przestępstwa motywowane uprzedzeniami nie mogą być traktowane tak samo jak zwykle sprawy, niemające takiego podtekstu. Brak takiego rozróżnienia może stanowić niewłaściwe traktowanie niedające się pogodzić z art. 14 Konwencji.

Wyrok Lapunov v. Rosja, 12.09.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga 28834/19, § 112 – dot. uprowadzenia, przetrzymywania i torturowania skarżącego przez funkcjonariuszy władz państwowych w Czeczenii ze względu na jego orientację seksualną w kontekście „czystki antygejowskiej” prowadzonej w 2017 r. oraz braku skutecznego śledztwa w sprawie tych wydarzeń.

Traktowanie dyskryminujące może co do zasady oznaczać traktowanie poniżające w rozumieniu art. 3, jeśli osiągnie stopień dolegliwości oznaczający obrazę ludzkiej godności. W każdym przypadku złego traktowania w świetle art. 3 dyskryminujące uwagi i rasistowskie obelgi należy zawsze uznawać za czynnik obciążający.

Wyrok Romanov i inni v. Rosja, 12.09.2023 r., Izba (Sekcja III), skargi nr 58358/14 i inne, § 67 – dot. odmowy podjęcia skutecznych środków dla ochrony członków społeczności LGBTI przed brutalnymi werbalnymi i fizycznymi atakami motywowanymi nienawiścią ze strony osób prywatnych podczas demonstracji; brak skutecznego śledztwa w kwestii homofobicznych motywów zachowań kontrademonstrantów.

PRAWO DO WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO (ART. 5)

W kontekście art. 5, w pewnych okolicznościach, przy ocenie konieczności umieszczenia osoby z zaburzeniami psychicznymi w zakładzie zamkniętym jej dobro może stanowić istotny czynnik dodatkowy, poza względami medycznymi. Obiektywnie istniejąca potrzeba zapewnienia mieszkania oraz pomocy socjalnej nie może automatycznie oznaczać zasadności wdrożenia środków oznaczających pozbawienie wolności. Każdy przewidziany przez prawo środek ochrony osoby zdolnej wyrazić swoją wolę powinien w miarę możliwości odzwierciedlać jej oczekiwania.

Wyrok Calvi i C.G. v. Włochy, 6.07.2023 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 46412/21, § 96 – dot. przewidzianego przez prawo środka ochrony podjętego wobec osoby w podeszłym wieku i umieszczenia w domu opieki w warunkach izolacji społecznej przez okres trzech lat.

Trybunał w pełni zdaje sobie sprawę z trudności, jakie rodzi dla władz krajowych konieczność pogodzenia, w danych okolicznościach, poszanowania godności i samookreślenia jednostki z wymaganiem ochrony i zabezpieczenia jego

interesów, w szczególności wtedy, gdy osoba zainteresowana, ze względu na jej możliwości lub sytuację osobistą, znajduje się w stanie poważnej bezbronności.

Wyrok Calvi i C.G. v. Włochy, 6.07.2023 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 46412/21, § 104.

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

W pierwszej kolejności do władz państwa należy zagwarantowanie wykonania orzeczenia sądu wydanego przeciwko niemu, począwszy od dnia, w którym orzeczenie to stało się obowiązujące i podlegające wykonaniu. Osoba, która uzyskała wyrok przeciwko państwu, nie ma zwykle obowiązku wszczęcia odrębnego postępowania w celu doprowadzenia do przymusowej egzekucji. Wyrok taki musi zostać prawidłowo doręczony odpowiedniemu organowi w pozwanym państwie, które musi podjąć wszystkie konieczne kroki, aby go wykonać lub przekazać do wykonania innemu organowi właściwemu w sprawach objętych orzeczeniem. Odnosi się to do sporów obejmujących administrację, która stanowi element składowy państwa prawa, jej interes jest więc tożsamy z prawidłowym wymiarem sprawiedliwości. Jeśli administracja odmawia lub nie wykonuje czy też spóźnia się z wykonaniem orzeczenia, gwarancje art. 6, z których korzystała strona na etapie postępowania sądowego, tracą wszelką rację bytu.

Wyrok Camara v. Belgia, 18.07.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 49255/22, § 106–107 – dot. odmowy władz podporządkowania się natychmiast wykonalnemu nakazowi wymagającemu zapewnienia przez państwo osobie ubiegającej się o azyl zakwaterowania i wsparcia materialnego.

Nadmiernie długi okres wykonania prawomocnego wyroku może oznaczać naruszenie Konwencji, przy czym zasadność tego okresu należy oceniać, biorąc w szczególności pod uwagę złożoność postępowania wykonawczego, zachowanie skarżącego i właściwych władz, a także wysokość i charakter kwoty zasądzonej przez sędziego. Opóźnienie może być uzasadnione w szczególnych okolicznościach, lecz w żadnym wypadku nie może skutkować naruszeniem samej istoty prawa chronionego przez art. 6 ust. 1.

Wyrok Camara v. Belgia, 18.07.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 49255/22, § 109.

Prawo zagwarantowane w art. 6 § 1 Konwencji musi być interpretowane w świetle preambuły do Konwencji, która określa rządy prawa jako element wspólnego dziedzictwa państw-stron. Jednym z podstawowych elementów rządów prawa jest zasada pewności w stosunkach prawnych, która wymaga, między innymi, aby ostateczne rozstrzygnięcie sporu przez sądy nie było już kwestionowane.

Wyrok Camara v. Belgia, 18.07.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 49255/22, § 117.

System ochrony praw gwarantowanych przez Konwencję opiera się na zasadzie pomocniczości i na mocy tej zasady zapewnienie poszanowania praw gwarantowanych przez Konwencję należy przede wszystkim do sądów

krajowych. System ten nie może jednak prawidłowo funkcjonować, jeśli spory sądowe nie są rozpatrywane w rozsądnym terminie w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji.

Wyrok Van den Kerkhof v. Belgia, 5.09.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 13630/19, § 98 – dot. nadmiernej długości toczącego się postępowania cywilnego.

Krajowego orzeczenia sądowego nie można uznać za arbitralne w stopniu naruszającym rzetelność postępowania, chyba że sąd nie podał żadnych jego motywów lub gdy przedstawione uzasadnienie opiera się na oczywistym błędzie faktycznym lub prawnym popełnionym przez sąd krajowy, oznaczającym „odmowę wymiaru sprawiedliwości”.

Wyrok Yüksel Yalçınkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 304 – dot. skazania za członkostwo w zbrojnej organizacji terrorystycznej z powodu korzystania z aplikacji do szyfrowania wiadomości ByLock, bez zindywidualizowanego ustalenia, czy zostały wypełnione znamiona przedmiotowe i podmiotowe przestępstwa.

Dowody w formie elektronicznej stały się powszechnie obecne w procesach karnych ze względu na coraz większą cyfryzację wszystkich aspektów życia. W walce z przestępczością zorganizowaną korzystanie z dowodów elektronicznych potwierdzających, że dana osoba korzysta z zaszyfrowanego systemu przesyłania wiadomości, który został specjalnie zaprojektowany i jest wykorzystywany wyłącznie przez organizację przestępczą do jej wewnętrznej komunikacji, może mieć duże znaczenie. Dowody elektroniczne różnią się pod wieloma względami od tradycyjnych form dowodów, w tym pod względem ich charakteru i specjalnych technik wymaganych do ich gromadzenia, zabezpieczania, przetwarzania i analizowania. Co najważniejsze, wiążą się z nimi różne kwestie odnoszące się do ich wiarygodności, są bowiem z natury bardziej podatne na zniszczenie, uszkodzenie, zmianę lub manipulację. Wykorzystanie niesprawdzonych dowodów elektronicznych w postępowaniu karnym może rodzić szczególne trudności dla wymiaru sprawiedliwości ze względu na złożoność charakteru procedury i technologię stosowaną do gromadzenia takich dowodów. To powoduje, że sędziowie krajowi mają mniejszą możliwość ustalenia ich autentyczności, dokładności i integralności. Ponadto postępowanie z dowodami elektronicznymi, zwłaszcza dotyczącymi danych zaszyfrowanych i/lub obszernych pod względem ilości lub zakresu, może stanowić dla organów ścigania i sądów poważne wyzwanie praktyczne i proceduralne zarówno na etapie śledztwa, jak i procesu. Niemniej jednak czynniki te nie powodują abstrakcyjnie, że gwarancje wynikające z art. 6 ust. 1 powinny być stosowane odmiennie niż zwykle, bardziej rygorystycznie, czy łagodniej. Główną troską Trybunału jest w takich przypadkach ocena, czy została zapewniona ogólna rzetelność postępowania z gwarancjami proceduralnymi i instytucjonalnymi oraz zachowaniem podstawowych zasad rzetelnego procesu sądowego.

Wyrok Yüksel Yalçınkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 312–313.

Dane elektroniczne lub inne dane gromadzone przez służby wywiadowcze, których działania w tym zakresie mogą, ale nie muszą podlegać standardowym zasadom postępowania mającym zastosowanie do gromadzenia dowodów, mogą być coraz częściej wykorzystywane w postępowaniach karnych jako dowody bezpośrednie lub pośrednie.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 315.

Do Trybunału nie należy wypowiedzanie się o tym, czy i w jakich okolicznościach i w jakim formacie informacje wywiadowcze mogą być dopuszczone w postępowaniu karnym jako dowód. Wskazuje on jednak, że ich wiarygodność może być łatwiejsza do podważenia, gdy gromadzenie lub przetwarzanie takich informacji nie wymaga uprzedniego niezależnego zezwolenia lub kontroli albo weryfikacji sądowej *post factum*, lub gdy brak jest innych zabezpieczeń proceduralnych lub informacje takie nie są potwierdzone innymi dowodami.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 316.

Dowody elektroniczne potwierdzające korzystanie przez daną osobę z zaszyfrowanego systemu przesyłania wiadomości, który został rzekomo zaprojektowany przez organizację terrorystyczną do celów jej wewnętrznej komunikacji, mogą być zasadniczo bardzo ważne w walce z terroryzmem lub inną przestępczością zorganizowaną. Jednakże, podczas gdy walka z terroryzmem może wymagać uciekania się do takich dowodów, prawo do rzetelnego procesu sądowego, z którego należy wywodzić wymóg właściwego wymiaru sprawiedliwości, ma zastosowanie do wszystkich rodzajów przestępstw, od najprostszych do najbardziej złożonych. Prawo do rzetelnego wymiaru sprawiedliwości zajmuje tak ważne miejsce w demokratycznym społeczeństwie, że nie można go poświęcić ze względu na celowość, a uzyskane dowody, elektroniczne lub nie, nie mogą być wykorzystywane przez sądy krajowe w sposób podważający podstawowe zasady rzetelnego procesu.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 344.

W przypadku powołania się przez państwo na derogację na podstawie art. 15 Konwencji Trybunał musi kierować się przede wszystkim zasadą rządów prawa, która jest jedną z podstawowych zasad społeczeństwa demokratycznego, nieodłącznie związaną ze wszystkimi artykułami Konwencji i do której wyraźnie odnosi się jej Preambuła. Odstępstwo na podstawie art. 15, nawet jeśli może być uzasadnione okolicznościami, nie skutkuje zwolnieniem państw z obowiązku poszanowania zasady rządów prawa i związanych z nią gwarancji. Nawet w kontekście stanu wyjątkowego podstawowa zasada rządów prawa musi mieć

pierwszeństwo. Podobnie, ważna derogacja na mocy art. 15 nie daje władzom państwowym *carte blanche* do angażowania się w działania, które mogą prowadzić do arbitralnych konsekwencji dla jednostek. Arbitralność władz państwowych pociąga za sobą zaprzeczenie rządów prawa i nie może być tolerowana, zarówno w odniesieniu do praw materialnych, jak i proceduralnych. Rządy prawa i unikanie arbitralnej władzy są zasadami leżącymi u podstaw Konwencji, a w sferze sądownictwa służą wspieraniu zaufania publicznego do obiektywnego i przejrzystego wymiaru sprawiedliwości. W związku z tym przy ustalaniu, czy środek derogacyjny, który narusza prawo do rzetelnego procesu sądowego, był w pełni uzasadniony jako ściśle wymagany przez nadzwyczajne okoliczności, Trybunał musi również zbadać, czy istniały odpowiednie zabezpieczenia przed nadużyciami i czy środek ten nie podważał rządów prawa.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 350.

ZAKAZ KARANIA BEZ PODSTAWY PRAWNEJ (ART. 7)

Uprawnienia kontrolne Trybunału muszą być szersze, gdy samo prawo wynikające z Konwencji, tak jak w przypadku art. 7, wymaga istnienia podstawy prawnej skazania i wymierzenia kary. Artykuł 7 ust. 1 wymaga od Trybunału zbadania, czy istniała obowiązująca podstawa prawna skazania skarżącego, a w szczególności upewnienia się, że orzeczenie wydane przez właściwy sąd krajowy było zgodne z przedmiotem i celem tego przepisu. Przyznanie Trybunałowi węższych uprawnień kontrolnych spowodowałoby, że art. 7 stałby się bezprzedmiotowy.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 241.

Zasadniczo środek można uznać za karę w rozumieniu art. 7 tylko wtedy, gdy zostało ustalone istnienie przesłanki osobistej odpowiedzialności sprawcy. W związku z tym art. 7 wymaga, do celów karania, istnienia więzi psychicznej, dzięki której można stwierdzić istnienie przesłanki odpowiedzialności w zachowaniu osoby, która popełniła przestępstwo. Wymóg ten nie wyklucza istnienia pewnych form obiektywnej odpowiedzialności wynikającej z domniemania odpowiedzialności, pod warunkiem że są one zgodne z Konwencją. W szczególności domniemanie nie powinno powodować, że dana osoba nie może uwolnić się od stawianych jej zarzutów.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 242.

Gwarancje zapisane w art. 7 Konwencji, który gwarantuje prawo niepodlegające derogacji na podstawie art. 15 Konwencji i stanowiące rdzeń zasady rządów prawa, nie mogą być stosowane mniej rygorystycznie w przypadku ścigania i karania przestępstw terrorystycznych, nawet jeśli zostały popełnione

w okolicznościach zagrażających życiu narodu. Konwencja wymaga bowiem przestrzegania gwarancji zawartych w art. 7 nawet w najtrudniejszych okolicznościach.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 270.

Państwa mogą przyjąć przepisy umożliwiające skuteczną walkę ze zmieniającymi się zagrożeniami związanymi z terroryzmem i nietradycyjnymi organizacjami terrorystycznymi pod warunkiem przestrzegania zasady *nullum crimen, nulla poena sine lege*.

Wyrok Yüksel Yalçinkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 271.

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

Środki w postaci zbierania i gromadzenia zdjęć cyfrowych i ich użycie w celu uzyskania i przetwarzania biometrycznych danych osobowych za pomocą technologii rozpoznawania twarzy są szczególnie dolegliwe, zwłaszcza w przypadku stosowania jej w czasie rzeczywistym. Uznanie jej za „konieczną w społeczeństwie demokratycznym” wymaga szczególnego uzasadnienia.

Wyrok Glukhin v. Rosja, 4.07.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 11519/20, § 86 – dot. nieuzasadnionego przetwarzania danych biometrycznych skarżącego przy użyciu w postępowaniu o wykroczenie bardzo dolegliwej technologii rozpoznawania twarzy w celu jego identyfikacji, lokalizacji i zatrzymania.

Przy ocenie istnienia „konieczności w społeczeństwie demokratycznym” przetwarzania danych osobowych w kontekście śledztw należy brać m.in. pod uwagę naturę i wagę przestępstw.

Wyrok Glukhin v. Rosja, 4.07.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 11519/20, § 87.

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Artykuł 17 Konwencji ma zastosowanie wyjątkowo i w szczególnych przypadkach. W sprawach na tle art. 10 Konwencji powinno się po niego sięgać jedynie, gdy z okoliczności wyraźnie wynika, że autor spornych wypowiedzi usiłował odebrać temu artykułowi jego rzeczywistą rację bytu, używając prawa do wolności wypowiedzi w celach wyraźnie sprzecznych z wartościami Konwencji. Trybunał stosował dotychczas art. 17 Konwencji, wykluczając określone wypowiedzi spod ochrony na podstawie art. 10, głównie w sprawach odnoszących się do negowania Holokaustu, wypowiedzi islamofobicznych czy antysemitycznych, a także podlegania do przemocy wobec osób niebędących muzułmanami. Trybunał podkreślił, że dyskryminacja oparta na orientacji seksualnej jest tak samo poważna, jak dyskryminacja ze względu na „rasę, pochodzenie lub

kolor skóry”. Krytyka określonych stylów życia z powołaniem się na podstawy moralne lub religijne nie jest jako taka wyłączona spod ochrony na podstawie art. 10 Konwencji. Zarzucone wypowiedzi nie mogą jednak oznaczać dehumanizującej mowy nienawiści wymierzonej w osoby LGBT i podlegania do przemocy wobec nich. W takich przypadkach należy rozważać zastosowanie art. 17 Konwencji.

Decyzja Lenis v. Grecja, 27.06.2023 r. (opubl. 31.08.2023 r.), Izba (Sekcja III), skarga nr 47833/20, § 52–54 – dot. skazania wysokiego przedstawiciela Greckiej Cerkwi Prawosławnej za artykuł opublikowany na swoim osobistym blogu zawierający mowę nienawiści i nawoływanie do przemocy wobec homoseksualistów.

WOLNOŚĆ ZGROMADZANIA SIĘ I STOWARZYSZANIA SIĘ (ART. 11)

W przypadkach braku obiektywnych przesłanek pozwalających na ustalenie spełnienia jako znamienia przestępstwa przynależności do zbrojnej organizacji terrorystycznej powołanie się przez sądy przy ustalaniu odpowiedzialności karnej na wypowiedzi lub czyny w sposób oczywisty niestanowiące przemocy – które co do zasady powinny być chronione na podstawie Konwencji – może oznaczać ingerencję w te prawa.

Wyrok Yüksel Yalçınkaya v. Turcja, 26.09.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 15669/20, § 387.

PRAWO DO NAUKI (ART. 2 PROTOKOŁU NR 1)

Zdanie drugie art. 2 Protokołu nr 1 „nie wymaga od państw, aby w sferze wychowania lub nauczania szanowały preferencje językowe rodziców, a jedynie ich przekonania religijne i filozoficzne”. Ponadto „prace przygotowawcze” potwierdziły, że „celem drugiego zdania artykułu 2 Protokołu nr 1 nie było w żaden sposób zapewnienie poszanowania przez państwo prawa rodziców do edukacji prowadzonej w języku innym niż język danego kraju”.

Wyrok Valiullina i inni v. Łotwa, 14.09.2023 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 56928/19, 7306/20 i 11937/20, § 125 – dot. zmian ustawowych zwiększających udział przedmiotów nauczanych w szkołach publicznych w jedynym języku państwowym – łotewskim – a tym samym ograniczających nauczanie w języku rosyjskim.

Prawo zapisane w art. 2 Protokołu nr 1 nie obejmuje prawa dostępu do edukacji w określonym języku; gwarantuje natomiast prawo do edukacji w jednym z języków narodowych lub, innymi słowy, języków urzędowych danego kraju.

Wyrok Valiullina i inni v. Łotwa, 14.09.2023 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 56928/19, 7306/20 i 11937/20, § 135.

ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 14)

Organy krajowe, a w szczególności sądy krajowe, są zasadniczo najbardziej właściwe do oceny, czy różne kategorie osób znajdują się w analogicznych

lub odpowiednio podobnych sytuacjach. Trybunał wyjaśnił jednak, że elementy, które charakteryzują różne sytuacje i określają ich porównywalność, powinny być oceniane w świetle przedmiotu, celu kwestionowanego przepisu i kontekstu, w którym występuje domniemana dyskryminacja. Ocena tego, czy dla celów analizy zróżnicowanego traktowania i dyskryminacji dwie osoby lub grupy znajdują się w porównywalnej sytuacji, jest zarówno szczegółowa, jak i kontekstowa; musi opierać się wyłącznie na obiektywnych i weryfikowalnych elementach, a porównywalne sytuacje muszą być rozpatrywane jako całość, bez uwzględniania wyizolowanych lub marginalnych aspektów, które sprawiłyby, że cała analiza byłaby błędna. Trybunał może jednak dojść do innych wniosków niż sądy krajowe, jeśli nie uwzględniły one należycie tych elementów, w szczególności gdy waga przywiązywana przez nie do celu realizowanego przez ustawodawcę mogłaby skutkować pozbawieniem art. 14 jego treści, pamiętając równocześnie, że cel ustawodawcy pozostaje jednak nadal w pełni istotny przy analizie proporcjonalności domniemanej różnicy traktowania.

Wyrok Valiullina i inni v. Łotwa, 14.09.2023 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 56928/19, 7306/20 i 11937/20, §192.

Państwa mają szeroki margines swobody w organizowaniu swoich systemów edukacyjnych, w szczególności w odniesieniu do języka nauczania w szkołach publicznych.

Wyrok Valiullina i inni v. Łotwa, 14.09.2023 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 56928/19, 7306/20 i 11937/20, § 212.

ABSTRACT

adw. Marek Antoni Nowicki

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and co-author of all its reports, including reports on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999 he adjudicated at the European Commission on Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016 he was president of the UN Advisory Board on Human Rights in Kosovo.

**Review of the case law of the European Court of Human Rights
(July-September 2023)**

This review of the case law of the European Court of Human Rights presents the most significant views expressed in judgments and decisions issued by the European Court of Human Rights in the period from July to September 2023, concerning: right to life, prohibition of torture, right to liberty and security of person, right to a fair trial, no punishment without law principle, right to respect for private and family life, freedom of expression, freedom of assembly and association, right to education, and prohibition of discrimination.

Keywords: *right to life, prohibition of torture, right to liberty and security of person, right to a fair trial, no punishment without law, right to respect for private and family life, freedom of expression, freedom of assembly and association, right to education, prohibition of discrimination*

adw. Marek Antoni Nowicki

e-mail: marek_antoninowicki@yahoo.co.uk

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.